

ISSN 2616-6887

ВЕСТНИК
ЕВРАЗИЙСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО
УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА

BULLETIN
of the
L.N. GUMILYOV
EURASIAN NATIONAL
UNIVERSITY

Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР. АЙМАҚТАНУ. ШЫҒЫСТАНУ. ТҮРКІТАНУ сериясы
Серия ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ. РЕГИОНОВЕДЕНИЕ. ВОСТОКОВЕДЕНИЕ.
ТЮРКОЛОГИЯ

POLITICAL SCIENCE. REGIONAL STUDIES. ORIENTAL STUDIES.
TURKOLOGY Series

№ 1 (122)/2018

1995 жылдан бастап шығады
Издается с 1995 года
Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published 4 times a year

Астана, 2018
Astana, 2018

Бас редакторы
Ногаева А. М.
PhD д-ры, проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары
Бас редактордың орынбасары

Нечаева Е.Л., с.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Әбішева М.М., т.ғ.к., доцент (Қазақстан)

Редакция алқасы

Абжаппарова Б.Ж.	т.ғ.д. (Қазақстан)
Азмуханова А.М.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Анар Сомунгуоглу	доцент (Түркия)
Әлібекұлы А.	ф.ғ.к. (Қазақстан)
Әлиева С.К.	т.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Бирюков С.В.	с.ғ.д., проф. (Ресей)
Габдулина Б.А.	т.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Грегори Глиссон	PhD д-ры, проф. (Германия)
Дәркенов К.Г.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Дронзина Т.	с.ғ.д., проф. (Болгария)
Дүйсембекова М.К.	с.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Жолдыбалина А.С.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Жолдасбекова А.Н.	с.ғ.к., проф. (Қазақстан)
Ибраев Ш.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ирфан Шахзад	PhD д-ры (Пакистан)
Каиржанов А.К.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Кайыркен Т.З.	т.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Кожирова С.Б.	с.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Конкобаев К.	ф.ғ.к., проф. (Қырғыз Республикасы)
Копежанова Д.Е.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Ласлу Марац	PhD д-ры, проф. (Нидерланды)
Мандана Тишехьяр	PhD д-ры (Иран)
Невская И.А.	PhD д-ры (Германия)
Нұрбаев Ж.Е.	т.ғ.к. (Қазақстан)
Нуртазина Р.А.	с.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Октай Танрисев	PhD д-ры, проф. (Түркия)
Оспанова А.Н.	PhD д-ры, доцент (Қазақстан)
Пунит Гаур	PhD д-ры, проф. (Индия)
Пауло Ботта	PhD д-ры, проф. (Аргентина)
Рыстина И.С.	PhD д-ры (Қазақстан)
Сеит Али Авджу	PhD д-ры (Түркия)
Сомжүрек Б.Ж.	т.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Тәштемханова Р.М.	т.ғ.д. (Қазақстан)
Хасрет Чомак	PhD д-ры, проф. (Түркия)
Шаймердинова Н.Г.	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сәтпаев к-сі, 2, 408 б.
Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31432)
E-mail: vest_polit@enu.kz

Жауапты хатшы, компьютерде беттеген: Е.А. Изтелеуова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы.

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР. АЙМАҚТАНУ. ШЫҒЫСТАНУ. ТҮРКІТАНУ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен тіркелген. 27.03.18 ж. № 16993-
Ж -тіркеу куәлігі

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 35 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31432)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Главный редактор

Ногаева А.М.

д-р PhD, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора
Зам. главного редактора

Нечаева Е.Л., к.полит.н., проф. (Казахстан)

Абишева М.М., к.ист.н., доцент (Казахстан)

Редакционная коллегия

Абжаппарова Б.Ж.	д.ист.н. (Казахстан)
Азмуханова А.М.	к.ист.н. (Казахстан)
Алибекулы А.	к.ф.н. (Казахстан)
Алиева С.К.	к.ист.н., проф. (Казахстан)
Анар Сомунгуоглу	доцент (Турция)
Бирюков С.В.	д.полит.н., проф. (Россия)
Габдулина Б.А.	к.ист.н., доцент (Казахстан)
Грегори Глиссон	д-р PhD, проф. (Германия)
Даркенов К.Г.	к.и.н. (Казахстан)
Дронзина Т.	д.полит.н., проф. (Болгария)
Дюсембекова М.К.	к.полит.н., доцент (Казахстан)
Жолдыбалина А.С.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Жолдасбекова А.Н.	к.полит.н., проф. (Казахстан)
Ибраев Ш.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ирфан Шахзад	д-р PhD (Пакистан)
Каиржанов А.К.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Кайыркен Т.З.	д.ист.н., проф. (Казахстан)
Кожирова С.Б.	д.полит.н., проф. (Казахстан)
Конкобаев К.	к.ф.н., проф. (Кыргызстан)
Копежанова Д.Е.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Ласлу Марац	д-р PhD, проф. (Нидерланды)
Мандана Тишехьяр	д-р PhD (Иран)
Невская И.А.	д-р PhD (Германия)
Нурбаев Ж.Е.	к.и.н. (Казахстан)
Нургазина Р.А.	д.полит.н., проф. (Казахстан)
Октай Танрисев	д-р PhD, проф. (Турция)
Оспанова А.Н.	д-р PhD, доцент (Казахстан)
Пунит Гаур	д-р PhD, проф. (Индия)
Пауло Ботта	д-р PhD, проф. (Аргентина)
Рыстина И.С.	д-р PhD (Казахстан)
Сеит Али Авджу	д-р PhD (Турция)
Сомжурек Б.Ж.	к.ист.н., доцент (Казахстан)
Таштемханова Р.М.	д.ист.н. (Казахстан)
Хасрет Чомак	д-р PhD, проф. (Турция)
Шаймердинова Н.Г.	д.ф.н., проф. (Казахстан)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 408

Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31432)

E-mail: vest_polit@enu.kz

Ответственный секретарь, компьютерная верстка: Е.А. Изтелеуова

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева.

Серия: ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ. РЕГИОНОВЕДЕНИЕ. ВОСТОКОВЕДЕНИЕ. ТЮРКОЛОГИЯ

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан. Регистрационное сви-
детельство № 16993-Ж от 27.03.18 г.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 12/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31432)

Editor-in-Chief
Ainur Nogayeva
PhD, Prof. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief
Deputy Editor-in-Chief

Yelena Nechayeva, Can. of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Madina Abisheva, Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Bibikhadisha Abzhapparova	Doctor of Historical Sciences (Kazakhstan)
Aiman Azmukhanova	Can. of Historical Sciences (Kazakhstan)
Akzhigit Alibekuly	Can. of Philology (Kazakhstan)
Saule Aliyeva	Can. of Historical Sciences, Prof (Kazakhstan)
Anar Somuncuoglu	Assoc.Prof. (Turkey)
Sergey Biryukov	Doctor of Political Sciences, Prof.(Russia)
Kurmangali Darkenov	Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
Tatyana Dronzina	Doctor of Political Sciences, Prof.(Bulgaria)
Maira Dyussebekova	Can. of Political Sciences, Assoc.Prof.(Kazakhstan)
Bagysh Gabdulina	Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Gregory Glisson	PhD, Prof. (Germany)
Hasret Çomak	PhD, Prof. (Turkey)
Shakir Ibrayev	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Irfan Shahzad	PhD (Pakistan)
Abai Kairzhanov	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Tursynkhan Kaiyrken	Doctor of Historical Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Kadyraly Konkobayev	Can. of Philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Svetlana Kozhirova	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Danagul Kopezhanova	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
László Marác	PhD, Prof. (Netherlands)
Mandana Tishehyar	PhD in International Studies (Iran)
Irina Nevskaya	PhD (Germany)
Zhaslan Nurbayev	Candidate of Historical Sciences (Kazakhstan),
Roza Nurtazina	Doctor of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Aigerim Ospanova	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Oktay Tanrıseven	PhD, Prof. (Turkey)
Punit Gaur	PhD, Prof. (India)
Paulo Botta	PhD, Prof. (Argentina)
Indira Rystina	PhD (Kazakhstan)
Seyit Ali Avcu	PhD (Turkey)
Baubek Somzhurek	Can. of Historical Sciences, Assoc.Prof.(Kazakhstan)
Raihan Tashtemkhanova	Doctor of Historical Sciences (Kazakhstan)
Nurila Shaymerdinova	Doctor of Philology, Prof. (Kazakhstan)
Akbota Zholdasbekova	Can. of Political Sciences, Prof. (Kazakhstan)
Alua Zholdybalina	PhD, Assoc.Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satpayev str., of.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31432)
E-mail: vest_polit@enu.kz

Responsible secretary, computer layout: Yelena Izteleuova

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University POLITICAL SCIENCE. REGIONAL STUDIES. ORIENTAL STUDIES. TURKOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan. Registration certificate No. 16993-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year

Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31432)

МАЗМҰНЫ

САЯСИ ҒЫЛЫМДАР

<i>Әмірбек А., Маханов Қ.</i> Қазақстан экспортының әртараптандырылуы: 1995-2005 жылдары аралығындағы құрылымдық өзгерістер	8
<i>Досымхан Е. Д., Дюсембекова М.К.</i> «Интеграция» ұғымының тұжырымдамалық және теориялық негіздері.....	17
<i>Токубаев К.З., Унабеков А.Е.</i> Қазақстан Республикасында адам капиталының даму аясында Елбасы жолдауларын талдау.....	23
<i>Ыдырыс Қ.С.</i> Ресей федерациясының Қытай халық республикасына бағытталған энергетикалық саясатының келешек сценарийлері және болжамдары.....	31
<i>Ыдырыс С.С., Ыдырыс Қ.С.</i> Қытай халық республикасының энергетикалық стратегиясындағы Ресей федерациясының маңыздылығы.....	39
<i>Ықласова А.Ы.</i> Бір белдем бір жол концепциясы аясындағы Қытай мен Қазақстан қатынасының дамыту.....	48
<i>Чукалова Р.Р.</i> Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы елдерінің әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері бойынша аянтмақтастығы.....	54

АЙМАҚТАНУ

<i>Қайырғалиев М.М.</i> Батыс Еуропа елдерінің тәжірибесін зерттеу арқылы Қазақстанда исламдық лизингті дамыту мәселелері.....	64
<i>Мақамбетова Г.М.</i> Ислам елдерінің ғылыми-техникалық прогреске арналған заманауи стратегиясы.....	73

ШЫҒЫСТАНУ

<i>Ан Сан Хун, Ө. С. Құрмашев</i> Кореямен Қазақстан арасындағы ресурстық дипломатия жайлы жазбалар.....	80
<i>Бейсенжан Ж.</i> Орта Азияның тарихи жағрапиясы туралы деректанулық, тарихнамалық зерттеулер.....	88
<i>Ильсоева З. С., Кенбаев Ш.О.</i> Араб түбегіндегі тайпалық рулардың ролі.....	93
<i>Қабыкен С.</i> Таң империясының Орта Азияға жүргізген саясаты.....	100
<i>Кенжебай Б.</i> Жапондардың дәстүрлі мәдениетіндегі рухани сабақтастық	106
<i>Құрманғали Г.Қ.</i> Мұхаммед әл-Ариан және тарихи роман жанры	114

ТҮРКІТАНУ

<i>Аманова М.И.</i> А. Байтұрсынұлы еңбектерінің түркітану ғылымының дамуындағы құндылығы туралы	120
<i>Токмурзаева А.Ж.</i> Қазақ хандығы мемлекетінің халықаралық қатынасы контекстіндегі этноморальдық факторлар: теориялық талдау.....	125

СОДЕРЖАНИЕ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Амирбек А., Маханов К.</i> Диверсификация экспорта Казахстана: структурные изменения в период с 1995 по 2015 год	8
<i>Досымхан Е. Д., Дюсембекова М.К.</i> Концептуально-теоретические основы формирования понятия «Интеграция».....	17
<i>Токубаев К.З., Унабеков А.Е.</i> Анализ Посланий Президента в контексте развития человеческого капитала в Республике Казахстан.....	23
<i>Ыдырыс К.С.</i> Сценарий и прогнозы энергетической политики Российской Федерации по отношению к Китайской Народной Республике	31
<i>Ыдырыс С.С., Ыдырыс К.С.</i> Роль Российской Федерации в энергетической стратегии Китайской Народной Республики.....	39
<i>Ыкласова А.Ы.</i> Развитие отношений Китая и Казахстана в рамках концепции «Один пояс – один путь»	48
<i>Чукалова Р.Р.</i> Сотрудничество государств Содружества независимых государств по проблемам обеспечения военной безопасности	54

РЕГИОНОВЕДЕНИЕ

<i>Каирғалиев М.М.</i> К вопросу развития исламского лизинга в Казахстане сквозь призму опыта стран Западной Европы	64
<i>Макамбетова Г.М.</i> Современная стратегия стран исламского мира на пути к научнотехническому прогрессу	73

ВОСТОКОВЕДЕНИЕ

<i>Ан Сан Хун, Құрмашев Ө. С.</i> Заметки по дипломатии ресурсов между Кореей и Казахстаном	80
<i>Бейсенжан Ж.</i> Источниковедческие, историографические исследования об исторической географии Средней Азии.....	88
<i>Ильясова З.С., Кенбаев Ш.О.</i> Роль племенных кланов на аравийском полуострове	93
<i>Кабыкен С.</i> Политика Танской империи в Средней Азии	100
<i>Кенжебай Б.</i> Духовная преемственность в японской традиционной культуре.....	106
<i>Қурманғали Г.К.</i> Мухаммад аль-Ариан и исторический роман	114

ТЮРКОЛОГИЯ

<i>Аманова М.И.</i> К вопросу о вкладе в развитие тюркологии трудов А.Байтурсынова.....	120
<i>Токмурзаева А.Ж.</i> Этнонравственные факторы в контексте международных отношений государств казахского ханства: теоретический анализ	125

CONTENTS

POLITICAL SCIENCE

<i>Amirbek A., Makhanov K.</i> Export Diversification in Kazakhstan: Structural Change of Exports from 1995 to 2015	8
<i>Dossymkhan Ye. D., Dyussebekova M.K.</i> Conceptual and theoretical basis for the concept of «Integration».....	17
<i>Tokubayev K.Z., Upabekov A.E.</i> Development of Human Capital in the Messages from the President of the Republic of Kazakhstan	23
<i>Ydyrys K. S.</i> Scenario and forecasts of the Russian Federation's energy policy towards the People's Republic of China	31
<i>Ydyrys S.S. Ydyrys K.S.</i> The Role of the Russian Federation in the energy strategy of the People's Republic of China	39
<i>Yklassova A.Y.</i> Development of relations between China and Kazakhstan within the framework of the concept «One belt is one way»	48
<i>Chukalova R.R.</i> The cooperation of States of the Commonwealth of Independent States on issues of military security	54

REGIONAL STUDIES

<i>Kairgaliyev M.</i> To the issue of the development of Islamic leasing in Kazakhstan through the prism of the experience of Western European countries	64
<i>Makambetova G.M.</i> Modern strategy of the islamic world countries on the way to scientific and technical progress.....	73

ORIENTAL STUDIES

<i>An Sang Hoon, Kurmashev O.S.</i> Notes on the resource diplomacy between Korea and Kazkhstan.....	80
<i>Beisenzhan Zh.</i> Historiographic Researches of Literature and Historical Geography in Central Asia.....	88
<i>Ilyassova Z.S., Kenbayev S.O.</i> The role of the breeding clans in the arabian peninsula	93
<i>Habuken Sayiran</i> The policy of the Tang Empire in Central Asia	100
<i>Kenzhebay B.</i> Spiritual continuity in Japanese traditional culture	106
<i>Kurmangali G.K.</i> Muhammad al-Aryan and historical novel.....	114

TURKOLOGY

<i>Amanova M.I.</i> To the question of the contribution of the works of A. Baitursynov to the development of turkology	120
<i>Tokmurzayeva A.Zh.</i> Ethnicity factors in the context of international relations of the Kazakh khanate: theoretical analysis	125

ТҮРКІТАНУ ТЮРКОЛОГИЯ TURKOLOGY

ГРНТИ 03.20

М.И. Аманова

*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail:madinaamanova94@mail.ru)*

А.Байтұрсынұлы еңбектерінің түркітану ғылымының дамуындағы құндылығы туралы

Аннотация. Берілген мақалада Ахмет Байтұрсынұлының ғылыми еңбектері жинақталып, оларға толық жан-жақты талдау жасалынды. Ахмет Байтұрсынұлы XX ғасыр басындағы қазақ интеллигенциясының ең көрнекті өкілдерінің бірі болды, көп жылдар бойына оның еңбектері қарапайым оқырманға қолжетімсіз болғанымен, оның ұлттық мәдени мұрасына қосқан үлесі зор. Оның кең өрісті ғылыми қызығушылық филология, терминжасам, әдебиеттану, түркітану, педагогика және т.б сияқты салаларды қамтыды. Ахмет Байтұрсынұлының ғылыми еңбектерін жинау және оның қоғамдық – саяси қызметін бағалаумен қатар, берілген мақаланың негізгі мақсаты деп біз оның ғылыми зерттеулерінің қазіргі түркітану ғылымының дамуына маңыздылығын айқындау деп білеміз. Берілген мақсатымызға жету үшін келесі міндеттерді қойдық: сол кездегі қоғам және Ахмет Байтұрсынұлының Алаш партиясының көшбасшылардың бірі ретінде қоғамдық-саяси қызметі жайлы тарихи мәліметтерді жинақтау, Байтұрсынұлының ғылыми еңбектерін жинақтап, талдау және оның түркітану ғылымына жарамдылығын бағалау. Зерттеу қорытындысы Ахмет Байтұрсынұлының ғылыми еңбектерінің қазақ филологиясына дамуына үлкен ықпал тигізгенін, ал оның терминжасам мен әдебиеттану салаларындағы зерттеулері сол кездегі түркітану ғылымының дамуына үлес қосқанын көрсетті. Сонымен қатар, оның 1926 ж. Баку қаласындағы түркітанулық съездіне қатысуы оның осы ғылым саласымен қызығушылығын көрсетеді.

Түйін сөздер. Ахмет Байтұрсынұлы, түркітану, фольклор, ағартушылық, терминология, лингвистика, қазақ зиялылары.

Кіріспе. XX ғасырдың басында қазақ ұлттық интеллигенциясының қалыптасуына көптеген факторлар әсер етті, олар сол кездің әлеуметтік-саяси және экономикалық болмысы болып табылады: XIX–XX ғасырлар тоғысында қазақ даласында капитализмнің қарқынды дамуы, татар диаспорасының және олардың қоғамдық пен педагогикалық қызметінің жергілікті халыққа әсері, мұсылман мектептерінде бастауыш білім және кейін орыс білім мекемелерінде жоғары білім алу мүмкіндігі және т.б. факторлар XX ғасыр басында мақсаты мен міндеттері, идеялары мен көзқарастары ортақ ұлттық зиялылар тобының қалыптасуына әкелді. Осы зиялы қауымның негізгі міндеттері: қазақ халқының азаттық қозғалысы, сөз бостандығы мен баспасөз бостандығы үшін күресу, оқу-ағарту ісі, қазақ халқының ұлттық қасиеттерінің: тілі, ділі, салт-дәстүрлерінің сақталуы, жазба және фольклорлық шығармалардың сақталуы болды. Осы қозғалыстың көшбасшысы мен XX ғасыр басындағы қазақ ұлттық интеллигенциясының ең көрнекті өкілдерінің бірі – Ахмет Байтұрсынұлы. Оның ағарту ісі, білімі – тек қана бостандық, қоғамдық өзгерістер жағдайларында ғана халыққа пайда әкелетіндігін жете түсінді. Ол жергілікті басшылардың басынушылығын, патшаның шексіз билеушілігінің отарлық саясатын әшкерелеп жүрді. 1905-1907 жылдары

Төңкеріс өзгерістерге үміттендіріп, ол халықтың наразылығын білдіріп, жаппай толқуларына белсенді түрде қатыса бастады. Халықтың алдында сөз сөйлеп, қазақ зиялылар тобын ұйымдастып, Петербург қаласына үкімет атына өтініш жазады. 1909 жылы жандармдар оны жолдастарымен бірге Семей түрмесіне қамайды. Түрмеде сегіз ай ұстағаннан кейін, оны жер аударып жібереді. Ұзақ уақыт полиция қадағалауында болса да, халықтың бостандығы үшін күресті ол тоқтатқан жоқ. Сол жылдарда он өлең жазып, орыс классикаларының аудармаларын жасап жүрді, атап айтсақ, И.А.Крыловтың туындыларынан және т.б. А.Байтұрсынұлының «Қырық мысалдар» жинағы 1909 жылы Петербург қаласында жарыққа шықты. Бұл жинақ оның ақын, аудармашы, өз халқына жаны ашитын адам ретінде атын шығарды. «Маса» деп аталатын өлеңдер жинағы 1911 жылы және 1914 жылдары Орынборда жеке басылым болып шықты. [1, 12 б.] Осы жылдарда ол ғылым жолына түсіп, тіл білімі бойынша мақалалар мен оқулықтар жазды, ғылыми зерттеулер жасады.

Зерттелуі. Ахмет Байтұрсынұлы қазақ әдебиеті мен жазбаша дамуына үлкен үлес қосты. Атап айтқанда, оның 1909 және 1911 жылы шығарылған «Қырық мысал» және «Маса» жинақтарындағы шығармалар ерекше танымал. Ол қазақ фольклоры үлгілерін жинау және жариялау бойынша үлкен жұмыс атқарған. Сонымен қатар, ол 1923 жылы жарияланған «Ер Сайын» өлеңіне кіріспе мақаласын және түсініктемелерін жазған, «23 жоқтау» (1926) және қазақ әдебиеті тарихының алғашқы ғылыми зерттеуі болып табылатын «Әдебиет танытқыш» (1926) жазады, 1926 жылы «Түркі тілдеріндегі терминология туралы» тезисі жарияланады. Осы жылы Бакудегі Бүкілодақтық түрік конгрессінде сөйлеген сөзінде түркі тілдеріндегі терминология туралы баяндаманы оқиды. Сондай-ақ, қазақ балаларына ана тілін үйрету үшін бірқатар оқулықтар жазады. Олардың ішінде: «Оқу құралы» (1912), «Тіл құралы» (1914), «Әліпби (1924), «Жаңа әліпби» (1926-1928 жж), және «Баяншы» (1926). 1921-22жж. жазушы Қырғызстан Халық ағарту комиссариатының Академиялық орталығының төрағасы болды, ал 1922-25 жылдары сол халық комиссариатының Ғылыми және әдеби комиссияның төрағасы болып тағайындалды. 1921 жылдан бастап жазушы педагогикалық іспен айналыса бастады, алғашында Орынборда, содан кейін 1926 жылдан бастап Ташкентте, ал 1928 жылдан бастап Алматыда ғылыми -педагогикалық қызметпен айналысады. 1912 жылы ол қазақ тілінде қолданылмаған таза араб әріптерін алып тастап «Жан емле» деп аталынатын жаңа қазақ тілінің әліпбиін құрастырады, осы құрастырылған алфавит әлі күнге дейін Қытайда, Ауғанстанда, Иранда тұратын қазақтармен қолданылады. Негізгі назар араб алфавитін қазақ тілінің дыбыстық жүйесіне бейімдеу принциптерін дамытуға аударылды.

Мақаланың мақсаты, міндеті. Бүгінгі таңда түркітану түркі тілдері мен сол тілдерде сөйлейтіндерді ғана зердейтін шығыстану ғылымының бір тармағы емес, түркі халықтарының тілін тарихын, мәдениетін, сонымен бірге олардың ежелгі заманынан бастап қазіргі кезге дейінгі болмысын зерттейтін тәуелсіз кешенді ғылым. Қазіргі тәуелсіз Қазақстанда түркітану саласындағы зерттеулер өте өзекті болып табылады. Бұл мақаланың мақсатының бірі деп біз ұлтының күрделі кезеңінде оның бостандығы мен тәуелсіздігі үшін, ана тілі, ділі үшін күрескен қайраткерлеріміз ұлт бостандығы идеясына сүйене отырып, қазақ филологиясының дамуына баға жетпес үлес қосқан, сонымен бірге түркітану саласында да зерттеулерді жүргізгенін көрсету деп санаймыз. Осы күрескендердің бірі - халқымыздың біртуар перзенті, ұлт-азаттық қозғалыстың көсемі, «Алашорда» үкіметінің негізін қалаушы, лингвист, түркітанушы, қазақ әдебиеттану ғылымының негізін қалаушы, ақын, көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері – Ахмет Байтұрсынұлы.

Осы мақаладағы ғылыми зерттеулердің міндеттері: Ахмет Байтұрсынұлының идеялары мен көзқарастары туралы мәлімет беру, филология, әдебиеттану және түркітану ғылыми салаларында жазған ғылыми еңбектерін зерттеп, XX ғасырдың басындағы түркітану ғылымының дамуындағы оның еңбектерінің маңыздылығын анықтау.

Негізгі бөлім. Ахмет Байтұрсынұлы – алғашқы «жаналық ашушы» болған, өйткені ғылымдардың көп салаларында оған дейін ешкім қазақ тілінде жазбаған еңбектерді жазды. 1926 жылы қазақ әдебиеттану соның ішінде әдебиет теориясы саласында қазақ тілінде жазылған алғашқы еңбек «Әдебиет таңытқыш» жарық көреді. Сөйтіп оны қазақ әдебиеттануының негізін қалаушысы деп атауға болады. Қазақ өлең құрылысының теоретигі академик З.Ахметов «Әдебиет таңытқыштың» маңыздылығы мен құндылығы жайлы осылай дейді: «Әдебиет таңытқышта» негізінен, поэтика, стилистика, өлең құрылысына қатысты мәселелер көбірек сөз болады. Автор үлкен ғалым-тілші болғандықтан, оның қазақ поэзиясының ерекшеліктерін осы мәселелерге байланысты тексеріп талдайтыны туралы түсінікті. Автор поэзия тілінің бейнелілігін, сөз қолдану тәсілдерін мұқият зерттеп, теңеу, ауыстыру (метафора), алмастыру (метонимия), шендестіру, анау, қайталақтау, дамыту, бүкпелеу секілді ұғымдарды әдеби термин ретінде қолданады. Сөйлемдердің синтаксистік топ болып бірігуін, «оралым», «қайшы оралым» деген сияқты түрлерін ажыратып көрсетеді. Қазақ өлеңінің ырғақтық құрылыс-жүйесін айқындай, бунақ, тармақ, шумақ ұғымдарын қалыптастырады».[3]

Демек, Ахмет Байтұрсынұлы қазақ әдебиеттанудағы басты терминдерді қалыптастырған еді. Шынымен де, ол терминжасам мәселесімен айналысқан еді. Терминология бойынша оның зерттеулері түріктанушылар мен қазақ тілі филологтары үшін баға жетпес құндылық болып табылады. Жазушы қазақ терминологиясының құрушылардың бірі болып табылады. Терминология мәселесі 1924 жылы 12-18 шілде аралығында өткен республикалық ғылыми қызметкерлердің I съезінде сөз болған. Съезд материалдары 1925 ж. Бакуде өткен Бүкілодақтық түркітанушылардың алғашқы съезінің материалдарымен таныстыру мақсатымен оның «Түрікшілер құрылтайы» атты мақаласы жарияланды. Ол қазақ терминологиясын қалыптастыруда, қазақ тілінің өз мүмкіншілігін толық пайдалану және интернационалдық терминдерді қолдану тәсілдерін сөз етеді, сонымен қатар ол 1926 жылы «Түркі тілдеріндегі терминология туралы» тезісін жазады.[2] Қазақ жазуы туралы мақалаларында жазушы қазақ түсінігіне бөтен, бірақ қазақ тілінің ішкі жүйесін түсіндіру үшін қажет сөздерді пайдаланады. Бұл дыбыс, әріп, емле, ноқат (нүкте), үтір, буын, әліпбе, сөз аяғы, белгі, сөз басы, дауысты дыбыстар, сүйеніш, дәйекші деген сөздер. Олар алғашқы рет белгіленген ғылыми түсініктердің атаулары болды.[5]

Дыбыстарды, олардың құрамы мен түрлерін түсіндіре отыра, А.Байтұрсынұлы оларды дауыстыларға, дауыссыздарға, жуын және жіңішке (жұмсақтарға) бөлді. Ғалымдар қазақ тілінің дыбыс жүйесінің жіктелуімен байланысты барлық терминологиялық түсініктерді белгіледі. Бұған тек «ымыралы», «ымырасыз» сөздер жатпайды, өйткені олар қолданыстан алынып тасталды. Бұл айтылған терминологиялық түсініктерге – жеті септіктің аталуы жатады. – атау, ілік, барыс, табыс, жатыс, шығыс, көмектес. Олар өздерінің дәлелдігімен және өміршеңдігімен ерекшелінеді.

А.Байтұрсынұлы терминжасамда екі қағидаға сүйенеді. Оның ең негізгісі қазақ тілінің ішкі мүмкіндігін жеткілікті түрде пайдалануы. Ол ана тілінің керемет білгірі, оның барлық мүмкіндігін ашып-көрсететін дарынға ие бола отырып, барлық мүмкіндікті қалт жібермеген. Оның термин жасауда ана тілінің бар мүмкіндігін сарқа пайдаланғанын айта отырып, оның өзге де дамыған елдердің грамматикалық категорияларын жіктеудегі бай тәжірибесін де байқамау мүмкін емес, әсіресе, орыс тілінің әсері сезіледі. Ол тілді морфология, фонетика, синтаксиске жіктеуде дәстүрлі жүйені қолданады, оның ерекшеліктеріне назар салады. Мысалы: тілімізде сөздердің бөлінуі түрі мен құрылысына қарай бес топқа бөлінген: түбір сөз, туынды сөз, қос сөз, қосалқы сөз, қосымшалар, мағынасына қарай тоғыз топқа бөлінген; зат есім, сын есім, сан есім, есімдік, етістік, үстеу, демеу, жалғау, одағай. [6] Терминдер жасауда негізінен қазақ тілінің мүмкіндігіне иек артқан ол әртүрлі тәсілдерді қолданды: сөздерді заттық, номинативті мағынасына қарай іріктеді (әріп, сөз, сөйлем) не-

месе терминологиялық функциясына қарай жіктеді; сөз бен тіркесті, (түбір сөз, туынды сөз, сұраулы сөйлем, тұрлаулы мүше), термин жасауда әртүрлі аффикстер (бастауыш, баяндауыш, анықтауыш, болымды, болымсыз, жалаң, жайылма, үстеу, одағай, есімдік, етістік т.б.) қолданды. Бұл терминдер орыс тілінің үлгісі бойынша жасалған деген пікірлер мен бұл терминдерді қолданыстан алып тастамақ болған талпыныстар да болды. Бірақ аталған терминдердің лайықты баламасы табылған жоқ және ол енгізген терминдер әлі күнге дейін өз өміршеңдігін жойған жоқ, ал жоғары оқу орындары мен мектептердегі оқулықтардағы қолданылатын терминологиялық жүйе Ахмет Байтұрсынұлының есімімен тығыз байланысты. Өзінің мақалалары мен «Тіл – құрал», «Тіл – жұмсар» еңбектерінде ғалым сондай-ақ қажет кезінде басқа тілден енген сөздерді, әсіресе орыс тілінен енген сөздерге (программа, фонетика, морфология, синтаксис, съезд, дума, школа, председатель, министерство, петиция т.б.) қолдануға қарсылық танытпайды. Ол терминологиялық материал ретінде қазақ тілінің сөздік құрамына араб тілінен енген сөздерді де жиі қолданады (оқу, білім, кітап, мектеп, өнер т.б.). Оның еңбектері, бірінші кезекте «Тіл – құрал» еңбегі қазіргі зерттеушілердің назарын өзіне аударады, себебі онда қазақтың төл сөздері лингвистикалық терминология ретінде кең ауқымда қолданылады. Жалпылингвистикалық және қазіргі қазақ тіл білімі ғылымының позициясымен қарар болсақ, оның терминологиялық мұрасы бүкіл түркі ғылыми әдебиетіне қосылған өзіндік үлес деуге болады. Ғалымның жұмысын талдай отырып, қазақ терминжасам жүйесінің бастау көздері, даму үрдісі мен үдерісін анықтауға мүмкіндік бар.

А.Байтұрсынұлы жалпы қолданыстағы сөздер мен олардың терминологиялық модификациясының арасындағы неғұрлым қолайлы байланыс пен сәйкестікті іріктеуде белсенді ізденіс жасады. Оның байланыстарының, сәйкестігінің берік болғандығы сонша, қазіргі қазақ тіл білімінде оның лингвистикалық терминологиясы өзінің қалпын сақтап келеді. оның қолданылған әдістері мен материалдары қазіргі күннің өзінде жалпы түркілік мәнге ие, барлық ұлт тілдері, соның ішінде қазақ тілі өзіндік әдеби-қатысымдық дамуында жаңа белеске шығуына жол алды. Қазақ лингвистикалық терминологиясын жасауда ол ұлт болмысын саптауда қолданылатын терминдерді жасауда алуан түрлі әдістерді, өзіндік тәсілін қолданғандығы. Жазушының еңбегіндегі терминдер лексика-морфологиялық және морфологиялық-синтаксистік әдістері арқылы жасалғандығы анықталды. Терминдердің лексика-морфологиялық тәсіл арқылы жасалуы сөз бірліктерінің семантикалық-морфемдік модификациясы арқылы, ал терминдердің морфологиялық-синтаксистік тәсілі сөз тіркестерінің құрылу жолдары арқылы жасалады. Екі жағдайда да ол қазақ тілінің құрылымы, жалғамалылығы т.б негізделген ерекшеліктерін ескерген.

Ол көне қазақтың және араб-парсы кірме сөздерін лингвистикалық термин ретінде қолдана отырып, ол өзі жасаған терминнің сөздің бастапқы мағынасымен байланысы болуын қадағалап отырды. Бұл жаңа лингвистикалық терминнің жылдам есте қалуына, оның мағынасын түсінуге, құлаққа жағымды естілуіне «сол тілде сөйлейтіндерге түсінікті» әрі бастапқы «күнделікті» мағынасы лингвистикалық терминмен ұғымдары жақын болуына әсер етеді.

Қазақ терминологиясының негізін салушы Ахмет Байтұрсынұлы өзінің еңбектерінде жиырмасыншы жылдары терминжасамның екі негізгі қағидасын ұсынды:

1. Тілдің өзінің байлықтарын пайдалана отырып, термин жасауда ана тілдің мүмкіндіктерін барынша пайдалану.
2. Басқа тілдерден енген кірме сөздер, әсіресе туыс түркі тілдерден енген сөздерді алып, оларды қолданыста қалдыру. Мұның бәрі оның «Тіл-құрал, «Тіл-жұмсар» атты ғылыми еңбектерінде көрініс тапты.

Әдебиеттер тізімі

1. Байтұрсынұлы А. Бес томдық шығармалар жинағы. 1- том. –Алматы: Алаш, 2003. С.408
2. Айсултанова Қ.Ә., Шыныбекова А.К. Терминжасам және латын жазуы мәселесі // Қазақ ұлттық университетінің хабаршысы – 2015. –Т.152. №6. - С. 118-120
3. Ахметов З. Бүкіл қазақ «Ахаң» деген // Ұлттың ұлы ұстазы. - А., 2001.-С.64
4. Байтұрсынұлы А. «Қазақ» газетінен үзінді // Тіл және қоғам. Альманах. – А.: 2015 – №4(42). – С.95.
5. Айтбайұлы Ө. Основы казахской терминологии. – Алматы: «Абзал-ай», 2014. – С. 384.

М.И. Аманова

Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

К вопросу о вкладе в развитие тюркологии трудов А.Байтұрсынова

Аннотация. В данной статье был проведен сбор и комплексный анализ научных трудов Ахмета Байтұрсынова. Ахмет Байтұрсынов является одним из самых выдающихся представителей казахской интеллигенции начала XX века, труды которого были недоступны для простого читателя в течении многих десятилетий, чей вклад в казахское культурное наследие является огромным. Его обширный научный интерес охватывал такие области как филологию, терминологию, литературоведение, тюркологию, педагогику и др. Основной целью данной статьи является помимо сбора научных трудов Байтұрсынова, оценки его политической и общественной деятельности – выявление значимости его научных работ для развития современной тюркологии. Для достижения цели были поставлены следующие задачи: сбор исторической информации о реалиях того времени и общественно-политической деятельности Ахмета Байтұрсынова как одного из лидеров партии Алаш, сбор и анализ научных трудов Байтұрсынова и оценка их применимости в тюркологии. Проведенная работа показала, что исследования проведенные Ахметом Байтұрсыновым оказали влияние на казахскую филологию, некоторые его работы по терминологии и литературоведению привнесли вклад в развитие тюркологии того времени, а его участие в тюркологическом съезде в Баку в 1926 году показывает его интерес к этой области науки.

Ключевые слова. Ахмет Байтұрсынов, тюркология, фольклор, просветительство, терминология, лингвистика, казахская интеллигенция.

М.И. Amanova

L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

To the question of the contribution of the works of A. Baitursynov to the development of turkology

Abstract. In this article, a comprehensive analysis of the scientific works of Ahmet Baitursynov was conducted. Ahmet Baitursynov is one of the most outstanding representatives of the Kazakh intelligentsia of the early 20th century, whose works were inaccessible to the average reader for many decades, whose contribution to the Kazakh cultural heritage is enormous. His main scientific interest was in areas such as philology, terminology, literature studies, turkology, pedagogy, etc. The main purpose of this article is to collect scientific works of Baitursynov, to evaluate his political and social activities-to reveal the significance of his scientific works for the development of modern Turkology. To achieve the goal, the following tasks were set: collection of historical information about the realities of that time and socio-political activities of Ahmet Baitursynov as one of the leaders of the Alash party, the collection and analysis of Baitursynov's scientific works and an assessment of their applicability in Turkology. The work carried out showed that the research conducted by Akhmet Baitursynov had an impact on Kazakh philology, some of his works on terminology and literature contributed to the development of Turkology of that time, and his participation in the Turkic congress in Baku in 1926 shows his interest in this field of science.

Key words. Akhmet Baitursynov, turkology, folklore, enlightenment, terminology, linguistics, kazakh intelligentsia.

References

- 1 Bajtursynuly A. Bes tomdyqshygarmalarzhinagy [Collected Works in Five Volumes](Alash, Almaty, 2003)
- 2 Ajsultanova Q.A., Shynybekova A.K. Terminzhasamzhanelatynzhazuymaselesi [the terminology and the Latin script], Qazaq ulttykuniversitetininhabarshysy[Bulletin of the Kazakh National University], 152(6), 118-120(2015)[in Kazakh]
- 3 Ahmetov Z. Bykilqazaq «Ahang» degen[Nicknamed «Ahang» by all Kazakhs], Ulttyngulyustazy. [The great teacher of the nation], A., 64 p(2001)
- 4 Bajtursynuly A. «Qazaq» gazetinenyzindi[an excerpt from the newspaper Kazakh], Tilzhaneqogam. Al'manah.[Language and society], 42(4), 93-95(2015)
- 5 Ajtbajuly O. Osnovy kazahs kojtermino logii [Bases of Kazakh terminology] (Abzal-ay, Almaty, 2014).

Сведение об авторах:

Аманова М.И. – түркітану кафедрасының 2-курс магистранты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан.

Amanova. M.I. – second-year master degree student of Department of Turkology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str. 2, Astana, Kazakhstan.

ГРНТИ 11.25.45

А.Ж. Токмурзаева

*Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті,
Алматы, Қазақстан
(E-mail: aqbota_zh@mail.ru)*

**Қазақ хандығы мемлекетінің халықаралық қатынасы контексіндегі
этноморальдық факторлар: теориялық талдау**

Аннотация. Мақалада ХҮІІ-ХҮІІІ ғасырлардағы Қазақ хандығы мемлекетінің халықаралық қатынас контексіндегі оның өзіндік күш-қуатына тіреккөз болған қазақ қоғамындағы этноморальдық ұстанымдарға теориялық тұрғыдан талдау жасау мақсаты көзделеді. «Қоғам – моральдық универсум» концепциясы басшылыққа алынады. Мәселе – жан, тән, рух, ұят, ар, намыс – категориялары контексте қарастырылады. Бұл жерде қазақ ділмарлығы әр адамның өз ұлттық құндылықтарын түйсінуге, туған халқымен етенелігін сезінуге, оның рухани мұраларына деген шексіз ықыласын арттыруға және туған елін қорғауға ұмтылысын жетілдіруге күш салады. Одан адамның абыройы асады, ол халық абыройымен ұласады, яғни абырой намыстың – рухани қоры мен өзегі деген идея көтеріледі. Бұл мәселе отандық халықаралық қатынастартану ғылымында алғаш рет көтеріліп отыр.

Түйін сөздер. Мемлекет, жан, тән, рух, мораль, ар, намыс, би-шешендер.

Қазақтың дәстүрді қоғамындағы, әсіресе ХҮІІ-ХҮІІІ ғасырлардағы қазақ хандығы мемлекетінің моральдық құндылықтары мен өлшемдері қоғамның ішкі әрі сыртқы саясатын жүргізудегі реттеуші күш болуы, халықаралық қатынастың «режиссері» болуы біз үшін ғылыми тұрғыда қызығушылық туғызады. Осыдан туындайтын келесі мәселе – қоғамды моральдық контекст тұрғыдан алып, «қоғам – моральдық универсум» деген концепцияны бетке ала отырып, мемлекеттің күш-қуатын моральдық нормалар аясында қарастыруға қадам жасау. Мұндағы басты тұғырнамалық нәрсе – қоғамды, мемлекетті адамгершілікті универсум деп тану идеясы. Демек, қоғам адамзатының ерекше рухани-моральдық жасампаздық күш-қуатының жемісі ретінде мойындалады. Теориялық тұрғыдан алғанда егер адам

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Саяси ғылымдар. Аймақтану. Шығыстану. Түркітану сериясы»
журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журнал мақсаты. Саяси ғылымдар, аймақтану, шығыстану, түркітану салалары бойынша мұқият тексеруден өткен ғылыми құндылығы бар мақалалар жариялау.

2. Журналда мақала жариялаушы автор мақаланың қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және vest_polit@enu.kz электрондық поштасына Word форматындағы нұсқаларын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар *қазақ, орыс, ағылшын* тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. Мақаланың көлемі 18 беттен аспауға тиіс (6 беттен бастап).

Мақаланың құрылымы

5. *XFTAP* <http://grnti.ru/> - *бірінші жолдың сол жақтауында;*

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс жасайтын болса, онда әр автор мен оның жұмыс мекемесі қасында бірдей белгі қойылу керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың E-mail-ы – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында;

Аннотация (100-200 сөз; формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспесі, мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет).

Түйін сөздер (6-8 сөз не сөз тіркесі)

Түйін сөздер мақала мазмұнын көрсетіп, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-іздістіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – *жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.*

Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын, сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана номерленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсіндірілуі берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі

Мәтінде әдебиеттерге сілтемелер тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің номерленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіліде: мәтінде кездескен

әдебиетке алғашқы сілтеме [1] арқылы, екінші сілтеме [2] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Кітапқа жасалатын сілтемелерде қолданылған беттері де көрсетілуі керек (мысалы, [1, 45 бет]). Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпейтін басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгілерін төмендегі **мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз**).

6. Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның қайтарылуы оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) үш күн аралығында қайта қарап, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі керек. Рецензент жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылы 4500 тенге – ЕҰУ қызметкерлері үшін және 5500 тенге басқа ұйым қызметкерлеріне.

Реквизиттер:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Политические науки. Регионоведение. Востоковедение. Тюркология»

- 1. Цель журнала.** Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ по направлениям политические науки, международные отношения, востоковедение, регионоведение, тюркология.
- 2.** Автору, желающему опубликовать статью в журнале необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_polit@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

- 3.** Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.
- 4.** Объем статьи не должен превышать 18 страниц (от 6 страниц).
- 5. Схема построения статьи** (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: min – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

ГРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – *межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.*

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы

В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1], вторая - [2] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 стр.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нерцензируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степен, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

Provision on articles submitted to the journal
“Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Political Science. Regional studies. Oriental studies. Turkology Series”

1. Purpose of the journal. Publication of carefully selected original scientific works in the fields of political science, regional studies, oriental studies, turkology.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail vest_polit@enu.kz in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: *Kazakh, Russian, English.*

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. The volume of the article should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. Structure of the article (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - *first line, left*

Initials and Surname of the author (s) - *center alignment, italics*

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - *center alignment, italics*

Author's e-mail (s)- *in brackets, italics*

Article title - *center alignment, bold*

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - *line spacing - 1, indent of the “red line” -1.25 cm, alignment in width.*

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

In the article, only those **formulas** are numbered, to which the text has references.

All **abbreviations**, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on **the financial support** of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References

In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be **carefully verified**. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

Тsesnabank: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТБ 0000003104
TSES KZ KA

Мақаланы рәсімдеу үлгісі /Образец оформления статьи /Template

ГРНТИ 27.25.19

А.Ж. Жубанышева¹, Н. Темиргалиев², А.Б. Утесов³

¹*Институт теоретической математики и научных вычислений Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан*

³*Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, Актюбе, Казахстан*

(E-mail: ¹axaulezh@mail.ru, ²ntmath10@mail.ru, ³adilzhan_71@mail.ru)

Численное дифференцирование функций в контексте Компьютерного (вычислительного) поперечника

Аннотация. В рамках компьютерного (вычислительного) поперечника полностью решена задача приближенного дифференцирования функций, принадлежащих классам Соболева по неточной информации, полученной от произвольного конечного множества тригонометрических коэффициентов Фурье-Лебега дифференцируемой функции... [100-200 слов]

Ключевые слова. Приближенное дифференцирование, восстановление по неточной информации, предельная погрешность, компьютерный (вычислительный) поперечник.

Основной текст статьи должен содержать

- введение/постановка задачи,
- цели/история,
- методы исследования,
- результаты/обсуждение, заключение/выводы.

Список литературы

1. Темиргалиев Н. Компьютерный (вычислительный) поперечник как синтез известного и нового в численном анализе// Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева -2014. –Т. 4. № 101. – С. 16–33.
2. Локуциевский О.М., Гавриков М.Б. Начала численного анализа. -М.: ТОО «Янус», 1995. -581 с.
3. Жубанышева А.Ж., Абикенова Ш. О нормах производных функций с нулевыми значениями заданного набора линейных функционалов и их применения к поперечниковым задачам// Функциональные пространства и теория приближения функций: Тезисы докладов Международной конференции, посвященная 110-летию со дня рождения академика С.М. Никольского, Москва, Россия, 2015. – Москва, 2015. -С.141-142

А.Ж. Жұбанышева, Н. Темірғалиев, А.Б. Утесов

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің теориялық математика және ғылыми есептеулер институтыа, Астана, Қазақстан

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде функцияларды сандық дифференциалдау

Аннотация. Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде Соболев класында жататын функцияларды олардың тригонометриялық Фурье-Лебега коэффициенттерінің ақырлы жиынынан алынған дәл емес ақпарат арқылы жуықтау есебі толығымен шешілді... [100-200 сөз]

Түйін сөздер. Жуықтап дифференциалдау, дәл емес ақпарат бойынша жуықтау, шектік қателік, Компьютерлік (есептеуіш) диаметр.

A.Zh. Zhubanysheva, N. Temirgaliyev, A.B. Utesov
*Institute of theoretical mathematics and scientific computations of L.N. Gumilyov Eurasian
National University, Astana, Kazakhstan*
K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan

Numerical differentiation of functions in the context of Computational (numerical) diameter

Abstract. The computational (numerical) diameter is used to completely solve the problem of approximate differentiation of a function given inexact information in the form of an arbitrary finite set of trigonometric Fourier coefficients... [100-200 words]

Key words. Approximate differentiation, recovery from inexact information, limiting error, computational (numerical) diameter, massive limiting error.

References

1. Temirgaliyev N. Komp'yuternyj (vychislitel'nyj) poperechnik kak sintez izvestnogo i novogo v chislennom analize [Computational (numerical) diameter as a synthesis of the known and the new in numerical analysis], Vestnik Evrazijskogo nacional'nogo universiteta imeni L.N. Gumileva [Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University], 4(101), 16–33 (2014). [in Russian]
2. Lokucievskij O.M., Gavrikov M.B. Nachala chislennogo analiza [Elements of numerical analysis] (Yanus, Moscow, 1995).
3. Zhubanysheva A.Zh., Abikenova Sh.K. O normah proizvodnyh funkcionov s nulevymi znachenijami zadannogo nabora linejnyh funkcionov i ih primenenija k poperechnikovym zadacham [About the norms of the derivatives of functions with zero values of a given set of linear functionals and their application to the width problems]. Tezisy dokladov Mezhdunarodnoj konferencii, posvjashhennaja 110-letiju so dnja rozhdenija akademika S.M.Nikol'skogo «Funkcional'nye prostranstva i teorija priblizhenija funkcionov» [International conference on Function Spaces and Approximation Theory dedicated to the 110th anniversary of S. M. Nikol'skii]. Moscow, 2015, pp. 141-142.

Сведения об авторах:

На каз.:

Жұбанышева А.Ж. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының аға ғылыми қызметкері, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 33-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Темірғалиев Н. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 33-325). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Утесов А.Б. - физика-математика ғылымдарының кандидаты, Математика кафедрасының доценті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, А.Молдағұлов даңғ. 34, Ақтөбе, Қазақстан. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.

На рус.:

Жубанышева А.Ж. – Старший научный сотрудник Института теоретической математики и научных вычислений, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, ул. Сатапаева 2, Астана, Казахстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 31-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Темиргалиев Н. – Директор Института теоретической математики и научных вычислений, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, ул. Сатапаева 2, Астана, Казахстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (внут. 31-411). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Утесов А.Б. - кандидат физико-математических наук, доцент кафедры Математики, Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, пр. А.Молдагуловой 34, Актөбе, Казахстан. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.

На англ.:

Zhubanysheva A.Zh. – Senior researcher of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (31-411). E-mail: axaulezh@mail.ru.

Temirgaliyev N. – Head of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (33-325). E-mail: ntmath10@mail.ru.

Utesov A.B. - candidate of physical and mathematical sciences, Associate Professor of the Department of Mathematics, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, A.Moldagulova Prospect, 34, Aktobe, Kazakhstan. E-mail: adilzhan_71@mail.ru.